

МІСЦЕ І РОЛЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ У МЕХАНІЗМІ РЕАЛІЗАЦІЇ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Лідія Іванівна КАЛЕНІЧЕНКО,

*доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри теорії та історії
держави і права факультету № 1
Харківського національного
університету внутрішніх справ
<https://orcid.org/0000-0003-4068-4729>*

Рівень правопорядку і законності в державі та суспільстві певною мірою залежить від ефективності виконання працівниками Національної поліції України завдань, що на них покладені державою. Працівник Національної поліції України як посадова особа, що наділена державно-владними повноваженнями, а також як громадянин, під час несення служби та у буденному житті, повинен неухильно дотримуватися службової дисципліни, безапеляційно і точно виконувати вимоги всіх нормативно-правових приписів. За невиконання або неналежне виконання вимог нормативно-правових приписів працівники Національної поліції України притягаються до юридичної відповідальності [1, с. 76; 2, с. 61; 3, с. 278]. Юридична відповідальність конкретного працівника Національної поліції України є гарантією виконання ним належним чином службових обов'язків та не порушення режиму законності, службової дисципліни. Юридична відповідальність є одним із засобів забезпечення законності в діяльності Національної поліції України.

Законність відіграє особливу, визначальну роль у організації та здійсненні діяльності Національної поліції України. Сутність законності у організації та діяльності поліцейських полягає в тому, що в результаті дії законності як принципу, законності як методу діяльності поліцейських виникає режим суспільного життя, який характеризується тим, що більшість членів суспільства, суб'єктів права дотримуються і виконують зміст норм права.

Юридична відповідальність працівників Національної поліції України як конкретна суб'єктивна категорія виникає з моменту вступу особи на службу до лав Національної поліції. Юридична відповідальність працівника Національної поліції України є невід'ємним елементом його правового статусу.

Юридична відповідальність працівників Національної поліції України має наступні особливості:

- підвищений рівень заходів негативного характеру, що застосовуються до працівника Національної поліції України;
- специфічний набір та коло підстав настання юридичної відповідальності;
- тісний зв'язок складу правопорушення працівника Національної поліції України з його державно-владними повноваженнями [4].

Основними видами юридичної відповідальності працівників Національної поліції України є: кримінальна, адміністративна, цивільно-правова, дисциплінарна, матеріальна.

Кожен із зазначених видів юридичної відповідальності працівників Національної поліції України має низку особливостей.

Кримінальна відповідальність поліцейських має наступні ознаки: 1) специфічність підстав притягнення до відповідальності; 2) підвищена суспільна небезпека даного роду злочинів; 3) підвищена відповідальність працівників Національної поліції України за вчинення злочинів у сфері службової діяльності та специфічні склади злочинів у сфері правосуддя.

Адміністративно-правова відповідальність працівників Національної поліції України має наступні специфічні ознаки: 1) спеціальний суб'єктний склад; 2) спеціальний порядок притягнення до адміністративної відповідальності; 3) специфічний перелік фактичних та нормативно-правових підстав притягнення поліцейського до адміністративної відповідальності; 4) специфічний перелік заходів адміністративного покарання, які застосовуються до поліцейських.

Дисциплінарна відповідальність працівників Національної поліції України характеризується тим, що: 1) працівники Національної поліції України є носіями спеціальної дисциплінарної відповідальності; 2) зміст дисциплінарного правопорушення (проступку) працівника Національної поліції України є ширшим, ніж у загальних суб'єктів права; 3) коло дисциплінарних стягнень, які застосовуються до працівників Національної поліції України є ширшим, ніж коло стягнень, що застосовуються до працівників, які несуть дисциплінарну відповідальність лише за КЗпП; 4) специфічний порядок притягнення до дисциплінарної відповідальності; 5) працівники Національної поліції України притягаються до дисциплінарної відповідальності у разі вчинення будь-якого правопорушення (кримінального, адміністративно-правового, дисциплінарного).

Цивільно-правова відповідальність працівників Національної поліції України має наступні особливості: 1) обов'язок відшкодувати у повному обсязі шкоду, яку завдано поліцейським, законодавством покладено на державу; 2) держава відшкодовує у повному обсязі шкоду, завдану працівником Національної поліції України незалежно від наявності або відсутності вини у його діянні.

Матеріальна відповідальність працівників Національної поліції України характеризується наступними ознаками: 1) фактичною підставою матеріальної відповідальності є винне порушення поліцейським своїх обов'язків, що призвело до заподіяння майнової шкоди; 2) настає за прямі збитки, які є безпосереднім наслідком протиправного діяння працівника Національної поліції України; 3) буває трьох видів: повна, обмежена, підвищена.

Всі завдання та повноваження поліцейські мають виконувати у межах відповідної нормативної системи координат, системи принципів діяльності Національної поліції України. Будь-який поліцейський тією чи іншою мірою приймає участь у процесі покладання юридичної відповідальності. Незалежно від займаної посади та безпосередніх посадових обов'язків, всі поліцейські прямо чи опосередковано впливають на реалізацію норм юридич-

ної відповідальності. При цьому будь-який поліцейський свої конкретні дії повинен вчиняти у рамках системи принципів діяльності поліції.

Принципи діяльності Національної поліції України являють собою вихідні, відправні начала, незаперечні вимоги, якими повинен керуватися поліцейський під час виконання службових обов'язків.

Закон України «Про Національну поліцію» є спеціальним нормативно-правовим актом, який прямо врегульовує діяльність працівників Національної поліції України. Розділ II даного законодавчого акту закріплює основні принципи діяльності Національної поліції України. До числа зазначених правил-вимог діяльності поліцейських відносяться принципи: верховенства права, дотримання прав і свобод людини, законності, відкритості та прозорості, політичної нейтральності, взаємодії із населенням на засадах партнерства, безперервності.

Превентивні та примусові поліцейські заходи є гарантіями реалізації юридичної відповідальності у діяльності Національної поліції України. Специфіка застосування превентивних та примусових поліцейських заходів певною мірою обумовлена завданнями стадій реалізації юридичної відповідальності.

Для стадії виникнення підстав притягнення до юридичної відповідальності є характерними превентивні поліцейські заходи. Превентивні поліцейські заходи забезпечують реалізацію профілактичної діяльності та превентивно-профілактичної функції Національної поліції України, яка спрямована на мінімізацію правопорушень у суспільстві та державі, забезпечення правопорядку та законності. Превентивні поліцейські заходи спрямовані на мінімізацію підстав виникнення юридичної відповідальності. Превентивні поліцейські заходи певною мірою обумовлюють вірогідність виникнення юридичної відповідальності, а, отже, початок її стадійності.

Стадія притягнення до юридичної відповідальності та її встановлення має спільну юридичну природу із правозастосуванням, правозастосовним процесом. Завдання стадії покладання юридичної відповідальності досягаються шляхом використання працівниками Національної поліції України як превентивних, так і примусових заходів.

Задля встановлення фактичних даних у конкретній юридичній справі, реалізації першого етапу правозастосовного процесу працівники поліції мають право використовувати всі повноваження та всі поліцейські заходи.

На другій стадії правозастосування – встановлення юридичної основи справи, шляхом застосування примусових заходів працівники Національної поліції України забезпечують реалізацію низки слідчих, процесуальних дій (наприклад, привід свідка до суду, виконання постанови про призначення судово-психіатричної експертизи).

На третій стадії правозастосовного процесу (ухвалення рішення про вид і міру відповідальності), працівники Національної поліції України, з метою охорони громадського порядку під час проведення судового засідання, застосовують превентивні та примусові заходи.

Реалізація завдань стадії настання юридичної відповідальності тісно пов'язана із превентивними та примусовими заходами Національної поліції України. Поліцейські за допомогою використання поліцейських заходів за-

безпечують виконання таких адміністративних стягнень, як громадські роботи, виправні роботи, позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю та ін.

Список використаних джерел:

1. Клодин В. М. Правовые основы службы в советской милиции. Москва, 1983. 87 с.
2. Доценко О. С. Організація управління міліцією громадської безпеки в сучасних умовах: дис. ... кандидата юрид. наук: спец. 12.00.07. Київ, 2003. 207 с.
3. Стародубцев А. А. Поняття та види юридичної відповідальності працівників органів внутрішніх справ. *Право і безпека*. 2012. № 3. С. 276–280.
4. Каленіченко Л. І. Особливості юридичної відповідальності працівників Національної поліції. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2019. Вип. 55. С. 27-31.